

بررسی نقش دلبستگی به خدا در پیش بینی کیفیت زندگی دانشجویان بسیجی با کنترل نقش واسطه گری نگرش معنوی

A Study of the Role of Attachment to God in Predicting the Basiji Students' Quality of Life by Controlling the Mediating Role of Spiritual Attitude

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۲/۱۳

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۵/۲۷

Hatami H. PhD, Hobbi MB. PhD, parhoon K. MSc[✉],
Parhoon H. MSc, Hatami M. PhD

حمیدرضا حاتمی^۱، محمد باقر حبیبی^۲، کمال پرهون^۳، هادی پرهون^۴،
محمد حاتمی^۴

Abstract

Introduction: Quality of life is a multidimensional concept composed of personal, social, physical and mental traits. Hence, this study has been conducted to investigate the role of attachment to God in predicting the quality of life of students in a military organization by controlling the mediating role of spiritual attitude.

Method: This study is based the correlational descriptive method. Using the convenience sampling method, 300 basiji students were selected from the universities in Tehran in the academic year 2015-2016. The required data were collected using the quality of life, attachment to God and spiritual attitude questionnaires. The obtained data were analyzed by the Pearson correlation coefficient and hierarchical regression analysis.

Results: The results indicate that there is a significant positive relationship between quality of life and attachment to God ($r = 0.56, P < 0.01$) and quality of life and spiritual attitude ($r = 0.41, P < 0.01$). In addition, considering the results of the hierarchical regression, it may be concluded that spiritual attitude plays a partial (not full) mediating role in the relationship between quality of life and attachment to God.

Discussion: The findings suggest that spiritual attitude could play a mediating role between the attachment to God and the quality of life variables. Therefore, the results of this study can be effective in improving the quality of life of university students.

Keywords: attachment to God, spiritual attitude, quality of life.

چکیده

مقدمه: کیفیت زندگی یک مفهوم چندبعدی است که از ویژگی‌های فردی، اجتماعی، عینی و ذهنی تأثیر می‌پذیرد، از این رو پژوهش حاضر باهدف بررسی نقش دلبستگی به خدا در پیش‌بینی کیفیت زندگی دانشجویان یک واحد نظامی با کنترل نقش واسطه گری نگرش معنوی صورت گرفت.

روش: در قالب یک پژوهش توصیفی از نوع همبستگی با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس ۳۰۰ نفر از دانشجویان بسیجی دانشگاه‌های شهر تهران در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ انتخاب شد. داده‌های پژوهش از طریق پرسشنامه‌های کیفیت زندگی، دلبستگی به خدا و نگرش معنوی گردآوری و با استفاده از روش آماری همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج: یافته‌های پژوهش حاضر حاکی از آن بود که بین کیفیت زندگی و دلبستگی به خدا ($r = 0.56, P < 0.01$) و کیفیت زندگی و نگرش معنوی ($r = 0.41, P < 0.01$) رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. افزون بر این با توجه به نتایج رگرسیون سلسله مراتبی می‌توان نتیجه گرفت که نگرش معنوی بین کیفیت زندگی و دلبستگی به خدا نقش واسطه‌ای جزئی و (نه کامل) دارد.

بحث: با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر مبنی بر این‌که متغیر نگرش معنوی توانسته است بین متغیرهای دلبستگی به خدا و کیفیت زندگی نقش واسطه‌ای ایفا کند توجه به یافته‌های این پژوهش می‌تواند در بهبود کیفیت زندگی دانشجویان مؤثر باشد.

کلید واژه‌ها: دلبستگی به خدا، نگرش معنوی، کیفیت زندگی.

✉ **Corresponding Author** Department of Child Psychology, University of Allameh Tabataba'i, Tehran, Iran
E-mail: Kamalparhoon110@gmail.com

۱ - گروه روان شناسی، دانشگاه امام حسین (ع)، تهران، ایران
۲ - گروه روان شناسی، دانشگاه امام حسین (ع)، تهران، ایران
✉ گروه روان شناسی کودک، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
۳ - گروه روان شناسی بالینی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران
۴ - گروه روان شناسی بالینی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

مقدمه

دانشگاه در هر جامعه‌ای نماد پیشرفت، نوزایی و خیزش‌های بنیادی محسوب می‌شود. در واقع دانشگاه به عنوان ستون فقرات پیشرفت، نقش شگرفی در قدرت جوامع در دنیای مدرن دارد. در این بین مهم‌ترین رسالت دانشگاه پرورش سرمایه‌های انسانی کارآمد و نخبه برای رسیدن به فتح قله‌های علم و ارمغان افق پیشرفت و نوآوری برای جامعه به شمار می‌آید. دانشجویان به عنوان سرمایه‌های فکری در راه رسیدن به آرمان‌ها و خواست‌های یک ملت وظیفه خطیر و تأثیرگذاری بر عهده‌دارند. در مسیر رسیدن به هدف‌های بزرگ افزون بر عوامل فردی و ذاتی همچون هوش، خلاقیت و زاینده‌گی نقش عوامل بیرونی از جمله کیفیت زندگی نیز می‌تواند تأثیرگذار باشد. کیفیت زندگی یکی از حیطه‌های اساسی زندگی افراد در عصر مدرن محسوب می‌شود که در روند رشد و تحول انسان از اهمیت اساسی و انکارناپذیری برخوردار است. بر طبق تعریف سازمان بهداشت جهانی کیفیت زندگی به عنوان درک، تفسیر و رضایت هر فرد از جنبه‌های مختلف زندگی تعریف می‌شود (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۵). در واقع کیفیت زندگی به عنوان یک مفهوم چندبعدی که دربرگیرنده حیطه‌های سلامت و عملکرد فیزیکی، سلامت ذهنی، عملکرد اجتماعی، رضایت از درمان، نگرانی درباره آینده و حس خوب بودن تعریف می‌شود (آکهاب و همکاران^۱، ۲۰۰۸). امروزه کیفیت زندگی اغلب به عنوان یک مفهوم پویای چندبعدی در نظر گرفته می‌شود که می‌تواند در بین افراد مختلف و همچنین در طول زندگی یک فرد متفاوت باشد. یک توافق کلی در بین پژوهشگران وجود دارد که شالوده کیفیت زندگی متشکل از عوامل عینی (کارکرد جسمانی، روانی و اجتماعی) و عوامل

(ذهنی) بهزیستی درونی است. عوامل ذهنی بیشتر بر رضایت از زندگی تأکید دارند، در حالی که عوامل عینی بیشتر بر نیازهای مادی و مشارکت در فعالیت‌ها و روابط بین فردی متمرکز هستند براون و همکاران^۲، ۲۰۰۹؛ وان لون، وان هو، براون، اسپالوک و براون^۳، ۲۰۰۹؛ کلیز و همکاران^۴، ۲۰۱۰؛ وانگ و همکاران^۵، ۲۰۱۰).

برخلاف قرن بیستم، چالش اصلی قرن حاضر نه زنده ماندن بلکه زندگی باکیفیتی بهتر و بالاتر است. در واقع کیفیت زندگی به عنوان یک مفهوم چندبعدی هم از ویژگی‌های فردی و ذهنی و هم از ویژگی‌های اجتماعی و عینی تأثیر می‌پذیرد. با توجه به موارد ذکر شده کیفیت زندگی به عنوان یک مفهوم چندبعدی و متنوع باید در نظر گرفته شود که تحت تأثیر بهزیستی روان‌شناختی، سلامت روان، میزان مشارکت در جامعه و توجه به ارزش‌هایی فردی و اجتماعی قرار دارد و دارای چهار بعد فردی، خانوادگی، سازمانی - اجتماعی و حمایتی است (سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۵).

شواهد پژوهشی حاکی از آن است که متغیرهای مختلفی می‌توانند در تعیین کیفیت زندگی افراد دخیل‌اند که در این بین پژوهشگران به نقش عوامل معنوی توجه ویژه‌ای دارند (لانگ^۶، ۲۰۱۳). با توجه به تحولات بنیادین و ملموس در زندگی انسان‌ها در عصر مدرن بدون شک یکی از پناهگاه‌های امن برای تسکین روان‌های خسته و باز توانی روانی دوباره افراد اقیانوس دین و معنویت است. انسان بسان قطره‌ای در جستجوی نیای بزرگش اقیانوس در تلاطم و خروش است و تنها آنجا که به وصال رسد، می‌تواند رنگ و بوی آرامش و سکون درون را بچشد. در واقع می‌توان گفت که کارکرد عمده مذهب ایجاد معنی در زندگی است (ایمونز و پالوتزیان^۷، ۲۰۰۳). همچنین مهم‌ترین

شناسایی سه سبک دلبستگی به خدا (دلبستگی ایمن، دلبستگی ناایمن دوسو گرا و دلبستگی ناایمن اجتنابی) مجموعه‌ای از شاخص‌ها را برای هر سبک برشمرده است. افرادی که دلبستگی ایمن به خدا دارند از شاخص‌هایی همچون ارزش‌دهی به رابطه‌شان با خدا، انگاره‌ای ذهنی مثبت از خدا و تجارب رابطه‌ای مثبت برخوردارند. در مقابل آن‌هایی که نیمرخ دلبستگی ناایمن دوسوگرا به خداوند دارند از عدم اعتماد و اطمینان به حمایت و حفاظت خداوند، دل‌مشغولی - شیفتگی متوسط تا افراطی نسبت به رابطه‌شان با خدا، احساسات مبهم و نوسانی نسبت به خدا و تجارب نوسانی برخوردارند (استروب، ۲۰۰۹). افراد با دلبستگی ناایمن اجتنابی نیز شاخص‌های بی‌ارزش جلوه دادن، فاصله یا کاهش رابطه‌شان با خدا در تجارب رابطه‌ای، غلبه تجارب منفی بر تجارب مثبت و خنثی و اجتناب از توکل به خدا نشان می‌دهند (پراسنا و همکاران^{۱۶}، ۲۰۰۵) با توجه به این امر که مبانی نظری دلبستگی به خدا با مبانی نظری دلبستگی انسانی مشابه است می‌توان پیش‌بینی کرد که کیفیت دلبستگی به خدا نیز یک سازه کلیدی در سلامت روانی، سلامت معنوی و کیفیت زندگی افراد به حساب می‌آید (روات و کرک پاتریک، ۲۰۰۲). در زمینه بعد معنوی با توجه به این مسئله که انسان در مراحل تحول شناختی به تدریج منبع دلبستگی اش از مادر یا مراقب به سمت مسائل انتزاعی از جمله خدا و وطن پیش می‌رود بدون شک چنگ زدن به ریسمان محکم الهی می‌تواند زندگی انسان را از پوچی و روزمرگی نجات داده و صاحب معنا و هدف‌های والا گرداند. دلبستگی به خدا به عنوان سازه مهم و اساسی جای دلبستگی فرد به مادر و مراقب را می‌گیرد که این تحول نشان از آن است که انسان به دنبال یک پناهگاه امن و قابل اتکاست تا در لحظات بحرانی و

مزیت تجربه‌های مذهبی این است که مذهب به شخص احساس معناداری و ارتباط با حقیقت نهایی اعطا می‌کند (اکسلین^۸، ۲۰۰۲؛ سیمپ سون^۹، ۲۰۰۲). بر همین اساس بین معناداری زندگی و مذهب ارتباط مثبت گزارش شده است (چامبرلین و زیکا^{۱۰}، ۱۹۸۸). افزون بر این تمایلات معنوی و مذهبی باعث افزایش کیفیت زندگی، بهزیستی روان‌شناختی و سلامت روان، تحمل فشارزای زندگی و مصونیت بیشتر در برابر تنش می‌شود (فرانسیس و همکاران^{۱۱}، ۲۰۰۴؛ گراهام، فر، فلاوئرز و برک^{۱۲}، ۲۰۰۱).

یکی از عوامل اساسی تأثیرگذار در نگرش معنوی و کیفیت زندگی افراد که پایه‌های نظری آن پی‌ریزی شده و پژوهش‌های متعدد اثربخشی آن را تأیید کرده است، کیفیت دلبستگی به خداست است (کرک پاتریک، ۲۰۰۵، کوینگ، کینگ و کارسون^{۱۳}، ۲۰۱۲). امروزه دلبستگی به عنوان سازه‌ای تحولی و تأثیرگذار بر فرایند رشد افزون بر دلبستگی به والدین در ارتباط افراد با خدا نیز مورد توجه قرار گرفته است. دلبستگی به خدا تحت عنوان ارتباط و گرایش عاطفی فرد به خداوند تعریف می‌شود که در آن تعلق خاطر خداوند به عنوان پایگاه امنی شناخته می‌شود که در همه شرایط می‌توان او را جستجو و به یاری طلبید (گرن کوپست، میکالینسر و شاور^{۱۴}، ۲۰۱۰). ارتباط با خدا به لحاظ نظری، در چارچوب نظریه دلبستگی بالبی و مبتنی بر دیدگاه دلبستگی به والدین است (کرک پاتریک، ۲۰۰۵ و کرانکوپیست، کرک پاتریک^{۱۵}، ۲۰۱۱). معیارهای دلبستگی به خدا شامل، جستجو و حفظ مجاورت با خدا، خداوند به عنوان پناهگاهی امن، خداوند به عنوان پایگاهی امن و در دسترس، جدایی و فقدان به عنوان منبع اضطراب و نگرانی و خداوند به عنوان قادر و دانای کل می‌باشند. ماری اینثورت همچنین با

قابل ملاحظه‌ای بر کیفیت زندگی و سلامت روان آن‌ها بر جا بگذارد.

با توجه به این مسئله که کیفیت زندگی به‌عنوان یک مفهوم حیاتی و تأثیرگذار در زندگی افراد در قرن حاضر از جایگاه ویژه و انکارناپذیری برخوردار است و شواهد پژوهشی از تأثیرپذیری آن از متغیرهای مختلفی از جمله نگرش معنوی حکایت دارد و نظر به این مهم که بین نتایج پژوهش‌های صورت گرفته در مورد تبیین نقش این متغیر در رابطه با متغیرهای کیفیت زندگی و دلبستگی به خدا توافق روشنی وجود ندارد از این رو با توجه به فقر پژوهش‌هایی که به این مسئله پرداخته‌اند و این‌که تاکنون در کشور ایران پژوهشی به ارتباط این متغیرهای و تأثیرشان بر کیفیت زندگی در دانشجویان نپرداخته است از این رو پژوهش حاضر با باهدف بررسی نقش دلبستگی به خدا در پیش‌بینی کیفیت زندگی دانشجویان با کنترل نقش واسطه‌گری نگرش معنوی انجام شد.

روش

پژوهش حاضر یک پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش شامل همه دانشجویان دانشگاه‌های شهر تهران در سال تحصیلی ۹۵ - ۱۳۹۴ بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس ۳۰۰ دانشجو (۱۵۰ دختر و ۱۵۰ پسر) انتخاب شدند. پس از انتخاب نمونه و هماهنگی‌های لازم، با تشریح اهداف پژوهش، وظایف و تعهدات مجریان طرح و انتظارات آن‌ها برای دانشجویان شرکت‌کننده در پژوهش و با در نظر گرفتن ملاک‌های اخلاقی نظیر مشارکت آزادانه در پژوهش، محرمانه ماندن اطلاعات و تأمین امنیت فیزیکی و روانی دانشجویان شروع به جمع‌آوری داده‌های موردنیاز شد. بدین صورت که پرسش‌نامه‌ها به صورت انفرادی در اختیار تک‌تک

سخت زندگی آرامش‌بخش وجود او باشد (کرک پاتریک، ۲۰۰۵). در واقع می‌توان خداوند را به‌عنوان تکیه‌گاه دلبستگی انسان به حساب آورد و به اهمیت اساسی آن پی برد زیرا تمامی معیارهای دلبستگی را که سایر تکیه‌گاه‌های دلبستگی دارند را داراست. از دیدگاه روان‌شناسی می‌توان خداوند را به‌عنوان موضوع دلبستگی در نظر گرفت که به انسان آرامش و ایمنی می‌بخشد و باعث می‌شود که بتواند موقعیت‌های غیرقابل‌مهار را در کنترل خود قرار دهد (روات و کرک پاتریک، ۲۰۰۲؛ فونتولاکیس، سیامولی، مگیریا و کاپرینیس^{۱۷}، ۲۰۰۸). در واقع نوع دلبستگی به خدا به‌عنوان یک نیروی مولد و جان خیز به افراد احساس آرامش و دلگرمی بالایی می‌دهد و زندگی افراد را صاحب معنا و ارزشمند می‌کند که این مسئله باعث شکل‌گیری نگرش معنوی در افراد می‌شود. در حقیقت می‌توان عنوان کرد که نگرش معنوی از دل احساس آرامش و احساس پناهگاه امن بودن رابطه با خداوند شکل می‌گیرد (غباری بناب، ۱۳۹۱). دلبستگی به‌عنوان یک رابطه ژرف با خداوند به فرد احساس آرامش و اطمینان از وجود پناهگاهی ایمن در واقع مواجهه با خطر را نوید می‌دهد که این مسئله باعث شکل‌گیری نگرش معنوی در افراد خواهد شد (خالق خواه و بابایی، ۱۳۹۳). در واقع نگرش معنوی با رهنمودهایی که در اختیار افراد جامعه قرار می‌دهد تأثیرات قابل ملاحظه‌ای بر شیوه رفتار، باورها، مسئولیت‌ها و تصمیم‌گیری‌های آن‌ها در مورد ارتباط با اعضای خانواده و همچنین سبک زندگی و به تبع آن کیفیت زندگی آن‌ها برجا خواهد گذاشت (کوپنگ، کینگ و کارسون، ۲۰۱۲). در حقیقت توجه به نیازهای معنوی در کنار نیازهای مادی و اجتماعی - فرهنگی می‌تواند تأمین‌کننده سلامت روح و جسم افراد باشد و از لحاظ ذهنی و عینی تأثیرات مثبت و

هم‌زمان نیز همبستگی مناسبی با مقیاس سلامت عمومی (GHQ) نشان داد.

پرسش‌نامه نگرش معنوی:^{۱۹} این مقیاس شامل ۴۳ گویه است که برای سنجش نگرش معنوی دانشجویان توسط شهیدی و فرجی نیا (۱۳۹۱)، طراحی شد. پرسشنامه به صورت لیکرت در مقیاس پنج‌درجه‌ای نمره‌گذاری می‌شود. این ابزار از روایی و اعتبار مناسب برخوردار است. اعتبار این ابزار به روش باز آزمایی ۰/۶۱ و همچنین همسانی درونی این پرسش‌نامه از طریق آلفای کرونباخ ۰/۹۱ به دست آمده است (شهیدی و فرج نیا، ۱۳۹۱). در پژوهش حاضر ضریب اعتبار این پرسش‌نامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ به دست آمد.

مقیاس سبک دلبستگی به خدا:^{۲۰} این مقیاس شامل ۳۷ گویه است که باهدف سنجش دلبستگی مسلمانان به خدا در سال ۱۳۹۰ توسط غباری بناب و حدادی کوهسار تهیه گردید. شامل، سه خرده مقیاس، دلبستگی ایمن، اجتنابی و اضطرابی است. هر یک از سوالات این آزمون توصیف کوتاهی از چگونگی رابطه دلبستگی فرد نسبت به خدا را ارائه می‌کند. آزمودنی درجه تطابق هر جمله را با حالات و تجربیات خود در رابطه با خدا، روی یک مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت که از ۱ (کاملاً مخالف) تا ۷ (کاملاً موافق) درجه‌بندی شده است، مشخص می‌کند. شاخص آلفای کرونباخ برای هر کدام از ابعاد نشان‌دهنده همسانی درونی بالای ابعاد پرسش‌نامه است. این آزمون از روایی و اعتبار بالایی برخوردار است. ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از سبک‌های دلبستگی ایمن ۰/۹۷، دلبستگی دوسوگرا ۰/۸۴ و دلبستگی اجتنابی ۰/۹۴ به دست آمده است (غباری بناب و حدادی کوهسار، ۱۳۹۱). در این پژوهش ضریب آلفای کرونباخ برای سبک دلبستگی

دانشجویان حاضر در نمونه پژوهش قرار داده شد و در صورت لزوم راهنمایی‌های لازم به عمل آمد و جواب مدنظر ثبت شد. بعد از تکمیل و جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری توصیفی (فراوانی، میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی)، با استفاده از نرم‌افزار SPSS21 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. ابزارهای پژوهش شامل:

پرسش‌نامه کیفیت زندگی:^{۱۸} این پرسش‌نامه ۲۶ سؤالی در سال ۱۹۹۶ توسط گروه کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی به منظور ارزیابی سلامت و مشخص کردن عوامل تعیین‌کننده کیفیت زندگی، بیماری و مرگومیر، تأثیر بیماری‌ها و اختلالات بر رفتار و فعالیت‌های روزمره و نیز میزان توانایی فرد در فرهنگ‌های مختلف ساخته شد. این ابزار ۴ حیطه سلامت جسمانی، سلامت روانی، روابط اجتماعی و سلامت محیط را می‌سنجد که در طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای نمره‌گذاری می‌شود. نمرات بالاتر نشان‌دهنده کیفیت زندگی بیشتر است. این آزمون در بسیاری از فرهنگ‌ها و کشورها اجرا و هنجاریابی شده است و روایی و اعتبار آن مورد قبول گزارش شده است. با استفاده از روش آلفای کرونباخ همسانی درونی این خرده آزمون‌ها بین ۰/۷ تا ۰/۷۵ به دست آمد. هم‌چنین با روش باز آزمایی این آزمون ضریب اعتبار خرده آزمون‌ها بین ۰/۴۱ و ۰/۷۸ به دست آمد. ضریب اعتبار کل آزمون بین ۰/۷۶ و ۰/۸ بود (گروه کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی، ۱۹۹۸). در پژوهشی که توسط نصیری (۱۳۸۵) بر روی ۳۰۲ نفر از دانشجویان دانشگاه شیراز انجام شد، ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس ۰/۸۴ به دست آمد و از نظر روایی

ایمن ۰/۹۲، دل‌بستگی دوسوگرا ۰/۸۷ و دل‌بستگی اجتنابی ۰/۹۱ به دست آمد. **یافته‌ها**

دل‌بستگی به خدا، نگرش معنوی و کیفیت زندگی و ضرایب همبستگی پیرسون دل‌بستگی به خدا و نگرش معنوی با کیفیت زندگی درج شده است.

در جدول ۱ میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای

جدول ۱ - شاخص‌های توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) برای متغیرهای دل‌بستگی به خدا، نگرش معنوی و کیفیت زندگی

متغیر	M	SD	ضرایب همبستگی
دل‌بستگی به خدا	۱۰۳/۹۵	۱۸/۵۴	۰/۵۶**
نگرش معنوی	۸۶/۶۹	۱۴/۳۲	۰/۴۱**
کیفیت زندگی	۸۲/۳۰	۱۱/۶۳	-

دو شاخص ضریب تحمل و عامل تورم واریانس (variance inflation factor) و همچنین آزمون کالموگروف - اسمرینوف برای بررسی نرمال بودن توزیع انجام شد. در پیش‌بینی مؤلفه‌ی کیفیت زندگی از روی دل‌بستگی به خدا مقادیر عددی آزمون دوربین-واتسن (۱/۶۳) و کالموگروف - اسمرینوف ($P > 0/05$) بیانگر استقلال خطاها و نرمال بودن توزیع بود. سایر مشخصه‌های رگرسیون و مفروضه‌های هم خطی بودن در جدول دو گزارش شده است. شاخص‌های هم خطی بودن نشان می‌دهند که بین متغیرهای پیش‌بین هم خطی وجود نداشته و نتایج حاصل از مدل رگرسیون قابل‌انکا است.

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود بین دل‌بستگی به خدا و نگرش معنوی با کیفیت زندگی در دانشجویان بسیجی رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. در ادامه به منظور مشخص کردن نقش دل‌بستگی به خدا در پیش‌بینی کیفیت زندگی دانشجویان بسیجی با کنترل نقش نگرش معنوی از رگرسیون سلسله‌مراتبی استفاده شده است که نتایج مربوط به آن در جدول ۲ گزارش شده است. برای استفاده از مدل رگرسیون لازم است که پیش‌فرض‌های استفاده از آن مورد آزمون قرار گیرد. بدین منظور آزمون دوربین - واتسن (Durbin-Watson) برای ارزیابی استقلال خطاها، آزمون هم خطی (Colinearity) با

جدول ۲ - ضرایب استاندارد مدل رگرسیون سلسله‌مراتبی دل‌بستگی به خدا بر نگرش معنوی و کیفیت زندگی

مرتبۀ	متغیر	R	R2	df	F	B	beta	t	مفروضه هم خطی تولرنس	VIF
I	دل‌بستگی به خدا	۰/۵۶	۰/۳۱	۱،۲۹۸	*۵۹/۳۲	۱/۲۸	۰/۴۳	*۷/۶۳	۱	۱
II	دل‌بستگی به خدا نگرش معنوی	۰/۶۲	۰/۳۸	۲،۲۹۷	*۳۰/۰۸	۱/۰۱	۰/۳۴	*۶/۴۱	۰/۹۸	۱/۰۱
						۰/۹۸	۰/۲۱	*۳/۲۵	۰/۹۸	۱/۰۱

* $P < 0.05$ ** $P < 0.01$

نقش واسطه‌ای جزئی (و نه کامل) دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف بررسی نقش دل‌بستگی به خدا در پیش‌بینی کیفیت زندگی دانشجویان با کنترل نقش واسطه‌ای نگرش معنوی صورت گرفت. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که بین کیفیت زندگی با دل‌بستگی به خدا در دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه از جمله شیخ و همکاران (۱۳۹۳)، جنا آبادی و سابقی (۱۳۹۳)، بوندر و کوهن فریدل^{۲۱} (۲۰۱۰)، موریرا و همکاران^{۲۲} (۲۰۱۵) و کالیبا و همکاران^{۲۳} (۲۰۱۵) همسوست. در تبیین این یافته می‌توان چنین عنوان کرد که انسان در دو بعد اصلی جسم و روح یا مادی و معنوی خلاصه می‌شود و اگر از یکی از این حیطه‌ها غفلت کند بدون شک هیچ‌گاه به کمال شخصیت نمی‌رسد و انسان ناقصی خواهد بود که تک‌بعدی و تک‌جنبه رشد پیدا خواهد کرد. در زمینه بعد معنوی با توجه به این مسئله که انسان در مراحل تحول شناختی به تدریج منبع دل‌بستگی اش از مادر یا مراقب به سمت چیزهای انتزاعی از جمله خدا پیش می‌رود بدون شک چنگ زدن به ریسمان محکم الهی می‌تواند زندگی انسان را از پوچی و روزمرگی نجات داده و صاحب معنا و هدف‌های والا گرداند.

جدول ۲ نشان می‌دهد که متغیر دل‌بستگی به خدا به تنهایی در مرتبه اول ۳۱ درصد واریانس کیفیت زندگی را تبیین می‌کند و در مرتبه دوم نگرش معنوی و دل‌بستگی به خدا در مجموع ۳۸ درصد از واریانس کیفیت زندگی را تبیین می‌کنند؛ که ورود نگرش معنوی به معادله رگرسیون ضریب تعیین را به میزان ۷ درصد افزایش می‌دهد. برای اینکه یک متغیر دارای نقش واسطه‌ای باشد باید دارای شرایط زیر باشد.

بین متغیر واسطه‌ای و متغیر مستقل رابطه معنی‌دار باشد. ۲- بین متغیر واسطه‌ای و متغیر وابسته همبستگی معنی‌دار باشد. ۳- با بررسی اثر متغیر واسطه‌ای رابطه بین متغیر مستقل و وابسته تضعیف شود (سرمد ۱۳۷۸). همبستگی نگرش معنوی با متغیر پیش‌بین (دل‌بستگی به خدا) مثبت و معنی‌دار است ($r = 0.68, p < 0.01$) و با متغیر ملاک (کیفیت زندگی) نیز مثبت و معنادار است ($r = 0.41, p < 0.01$). در مرتبه اول ضریب رگرسیون دل‌بستگی به خدا بر روی کیفیت زندگی مثبت و معنی‌دار است ($p < 0.01$ ، $\beta = 0.43$). با ورود متغیر نگرش معنوی در گام دوم به تحلیل، ضریب رگرسیون در مرحله‌ی قبل افت جزئی پیدا می‌کند ($\beta = 0.34, p < 0.01$)، اما همچنان معنادار است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که نگرش معنوی در رابطه‌ی بین دل‌بستگی به خدا و کیفیت زندگی

دل بستگی به خدا به عنوان سازه مهم و اساسی جای دل بستگی فرد به مادر و مراقب را می‌گیرد که این تحول نشان از آن است که انسان به دنبال یک پناهگاه امن و قابل اتکاست تا در لحظات بحرانی و سخت زندگی آرامش بخش وجود او باشد. در واقع انسان هر چقدر پیوند محکم و باثباتی با اصل و ریشه خود داشته باشد بدون شک در کیفیت زندگی اش تأثیر خواهد گذاشت. انسانی که خود را جدا از جریان هستی نمی‌بیند و در مواقع حساس زندگی حضور خداوند به عنوان پناهگاهی که می‌تواند روی حضورش حساب کند و بر مشکل غلبه کند باعث به وجود آمدن دلگرمی و قوت قلب خواهد شد و در کیفیت زندگی فرد تأثیر قابل ملاحظه‌ای خواهد گذاشت.

در واقع، وقتی کودک به دنیا می‌آید این پیوند در درجه اول از مادر و مراقب کودک به عنوان منبع دل بستگی ایجاد می‌شود و کودک با وجود منبع دل بستگی ایمن و پاسخ‌گو قادر به کشف و پویا شدن در محیط زندگی خود خواهد بود. با بزرگ‌تر شدن فرد و انسجام و بلوغ شناختی و عاطفی هیجانی به تدریج رنگ و بوی این منبع دل بستگی کاسته و انسان به منبع ذات خویش و سرچشمه هستی یعنی خداوند دل بسته می‌شود. در حقیقت، دین به عنوان ژرف‌ترین و درونی‌ترین لایه در اعماق وجود انسان ریشه دارد، آنجایی که انسان با منشأ ذات وجودی خویش دیگر مرزی در بین ندارد. این باور که انسان در هیچ شرایطی تنها نیست و خداوندی بزرگ و عالم و توانا در هر لحظه بی‌درنگ مواظب اوست به انسان جرات و توان می‌دهد که در زندگی نیروی عظیم هستی پشتوانه و همراه اوست که این دلگرمی و پشتوانه عظیم بی‌شک در کیفیت و نحوه زندگی انسان تأثیرات شگرف و ملموسی خواهد گذاشت. در واقع کیفیت زندگی انسان به طور قابل ملاحظه‌ای از نوع دل بستگی انسان به خدا و

احساس آرامش و اطمینانی که در این نوع نگاه تعیین می‌کند نشأت می‌گیرد. لو و سیم (۲۰۰۳) بر این باورند که داشتن دل بستگی ایمن به افزایش ویژگی‌های روان‌شناختی و عواطف مثبت مانند امید به زندگی و خوش بینی به ویژه در موقعیت‌های دشوار منجر می‌شود چون فرد احساس می‌کند که تکیه‌گاه ایمن و قدرتمندی دارد که از او حمایت می‌کند (به نقل از زاهد بابلان و همکاران، ۱۳۹۱). همچنین در تبیین این یافته بک (۲۰۰۶) نشان داد که افرادی که دل بستگی بیشتری به خدا دارند از سلامت روان بیشتر و به تبع آن رضایت و کیفیت زندگی بالاتری برخوردارند و مت برادشاو و همکاران^{۲۴} (۲۰۱۰) نشان دادند که دل بستگی به خدا به با ناراحتی رابطه عکس دارد.

افزون بر این یافته‌های این پژوهش حاکی از آن بود که بین نگرش معنوی و کیفیت زندگی در دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های انجام شده در این زمینه از جمله الله بخشیان و همکاران (۲۰۱۱)، کجباف و همکاران (۱۳۹۰)، غباری بناب و حدادی کوهسار (۱۳۹۱)، خالق خواه و بابایی (۱۳۹۳)، شیخ و همکاران (۱۳۹۳) و رفاهی و همکاران (۲۰۱۵) و حیدری سنگلجی و همکاران (۱۳۹۴) همسوست. همچنین با پژوهش هبرت و همکاران^{۲۵} (۲۰۰۶) که در فرا تحلیلی ۸۳ پژوهش در زمینه معنویت و مذهب و ارتباط آن با احساس تندرستی انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که به‌طور کلی معنویت و مذهب ارتباطی با احساس تندرستی در افراد نداشته و در نتیجه کیفیت زندگی آن‌ها را دستخوش تغییر مثبت نمی‌کند ناهمخوان است. در تبیین این یافته می‌توان چنین عنوان کرد که در واقع نگاه انسان و نگرشی که به اتفاقات زندگی دارد تعیین می‌کند که انسان چقدر

اقیانوس در تلاطم و خروش است و تنها آنجا که به وصال رسد می‌تواند رنگ و بوی آرامش و سکون درون را بچشد. مکتبی که بسان تکیه‌گاهی بزرگ طفل انسان راه رفتن می‌آموزد و از زمین تا آسمان به دنبال پرواز آموختن است، نمونه ایست کامل که انسان را در تنگناهای تاریک و دالان‌های سرد زندگی بسان آتشی روح‌انگیز از خاموشی و نابودی نجات می‌دهد. مکتب انسان پرور و غنی اسلام برای انسان‌ها بسان نقشه راه عمل می‌کند که در آن مسیر از بیراهه و خوشبختی از رنج و مشقت جدا و مشخص شده است. بدون شک انسان و نحوه زیستن و خوشبختی او بر قله این مکتب بزرگ بسان چراغی برای اعصار نورافشانی می‌کند، توجه ویژه‌ای که نشان از عظمت انسان و کمال مکتب اسلام دارد. در دین اسلام کیفیت زندگی انسان بر سه اصل استوار است که در درجه نخست فرد باید غنای درون خویش را محقق سازد. در این راه با خلوت‌گزینی و شناسایی ظرفیت وجود فرد می‌تواند آینه درون را صیقل داده و آنگاه چیزی جزء لذت سکون هستی و ملاقات با خدا نمی‌یابد. در درجه دوم فرد باید تنهایی خلاق و زاینده را کسب کند. در واقع در این مرحله فرد می‌تواند نیروهای و داشته‌های درونی و معنوی خود را بسیج کرده و آرامش را از درون خود پیدا کند و به آرامش هستی وار برسد. در مرحله سوم فرد به دنبال معنای وجودی خویش است و طبق ارزش‌های فرد، اهداف تعیین و راه رسیدن به آن‌ها مشخص می‌گردد. با توجه به این مسئله که دین اسلام دین انسان‌ساز و تعالی‌بخش وجود انسان است بدون شک در کنار جنبه‌های معنوی توجه ویژه‌ای به جنبه‌های عملی زندگی انسان دارد که این نگاه ژرف و تیزبینانه می‌تواند زندگی انسان‌ها را به گلستانی بی‌خزان و سبز بدل نماید. افزون بر این نتایج تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی نشان داد که نگرش معنوی

قادر است خود را بر زندگی و اتفاقات ریزودرشت آن تأثیرگذار ببیند. نوع نگاه ما به زندگی مشخص می‌کند که ما در راه رسیدن به هدف تا چه اندازه توانایی‌های درونی خویش را شناخته و قادریم که با تکیه بر آن‌ها برای فتح قله‌های زندگی، خیز برداریم. در واقع در این راه نگاه و نگرش فرد به معنویات و ذات هستی می‌تواند جنبه معنوی توان فرد را بر جنبه مادی و ملموس آن چیره کند و خود را تنها فرض نکند، بلکه دانه‌ای از زنجیر و پیوند با هستی فرض کند. می‌توان چنین گفت که افرادی که خود را در پهنه اقیانوس هستی تنها نمی‌بینند و خود را جزئی از کل به حساب می‌آورند نسبت به کسی که سیاه و خاکستری به جهان نگاه می‌کند و خود را دانه‌ای جدا و بریده از این زنجیر فرض می‌کند که قادر نیست تأثیری بر امور داشته باشد بی‌شک کیفیت زندگی بالاتری خواهند داشت. افزون بر این، نگرش معنوی به‌عنوان یکی از ستون‌ها و عوامل تأثیرگذار در سلامت روان انسان عمل می‌کند که می‌تواند سازگاری و کارکرد روانی اجتماعی افراد را بهبود بخشد. در واقع نگرش معنوی با ویژگی‌های مثبتی هم چون ثبات و پایداری در زندگی، آرامش، درک خویشتن و رابطه مثبت با خود، خدا و اطرافیان و داشتن هدف و معنا در زندگی می‌تواند کیفیت زندگی انسان‌ها را ارتقا و باعث غنا و طراوت آن شود. ارتباط بین معنویت و کیفیت زندگی در دانشجویان نشان می‌دهد که ایمان به خدا و حس هدفمندی در زندگی، باکیفیت زندگی این افراد رابطه معناداری دارد. در تبیین این یافته می‌توان چنین عنوان کرد که با توجه به تحولات بنیادین و ملموس در زندگی انسان‌ها در عصر مدرن بدون شک یکی از پناهگاه‌های امن برای تسکین روان‌های خسته و باز توانی روانی دوباره افراد اقیانوس دین و معنویت است. انسان بسان قطره‌ای در جستجوی نیای بزرگش

دیگر قشرها و گروه‌های سنی پرداخته شود.

سپاسگزاری

شایسته است که از همه‌ی دانشجویانی که در راه جمع‌آوری داده‌های پژوهش حاضر نهایت همکاری و همگامی را با ما داشتند نهایت سپاس و قدردانی داشته باشیم. همچنین از کلیه‌ی کارمندان دانشگاه جامع امام حسین (ع) که ما را در اجرای این پژوهش یاری نمودند نهایت سپاس را داریم.

پی‌نوشت

- 1 - Achhab et al
- 2 - Brown et al
- 3 - Van Loon, Van Hove, Brown, Schalock, & Brown
- 4 - Claes et al
- 5 - Wang et al
- 6 - Láng
- 7 - Emmons & Paloutzian
- 8 - Exline
- 9 - Simpson
- 10 - Chamberlain & Zika
- 11 - Francis et al
- 12 - Graham, Furr, Flowers & Burke
- 13 - Koenig, King and Carson
- 14 - Granqvist, Mikulincer, & Shaver
- 15 - Granqvist P & Kirkpatrick
- 16 - Pruessner et al
- 17 - Fountoulakis, Siamouli, Magiria & Kaprinis
- 18 - World Health Organization's quality of life (WHOQOL - BREF)
- 19 - Spiritual Attitudes Questionnaire
- 20 - Attachment to God Scale
- 21 - Bodner & Cohen-Fridel
- 22 - Moreira et al
- 23 - Calia et al
- 24 - Matt Brdshaw et al
- 25 - Hebert & et al

منابع

- ۱ - غباری بناب، باقر. حدادی کوهسار، علی‌اکبر. (۱۳۹۱). دل‌بستگی به خدا در بافت فرهنگ اسلامی: پایه‌های نظری، ساخت و روا سازی ابزار اندازه‌گیری. روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی. سال اول. شماره چهارم. ۱۰۶

۸۱ -

توانسته است بین کیفیت زندگی و دل‌بستگی به خدا نقش واسطه‌ای جزئی ایفا کند. در تبیین این یافته می‌توان چنین گفت که دل‌بستگی به خدا به‌عنوان یک سازه مهم باعث شکل‌گیری نگرش معنوی فرد می‌شود وقتی که نگرش معنوی در فرد شکل بگیرد به‌تبع آن کیفیت زندگی به‌عنوان یک مفهوم عینی - ذهنی در فرد تحت تأثیر قرار می‌گیرد. در واقع عینکی که فرد با استفاده از دنیا و پدیده‌های آن را نظاره می‌کند از نوع دل‌بستگی که به خدا دارد شکل می‌گیرد و در این بین اگر فرد دل‌بستگی ایمن داشته باشد نگرش و نگاه مثبت و معنوی به امور زندگی دارد و اگر دارای دل‌بستگی اضطرابی یا اجتنابی باشد به‌موازات آن نوع نگاه و جهان‌بینی که کسب می‌کند زاده این دل‌بستگی است و فرد نگرش مناسبی نخواهد داشت. از این رو با توجه به این یافته که نگرش معنوی بین کیفیت زندگی و دل‌بستگی به خدا دارای نقش واسطه‌ای است توجه به این یافته می‌تواند در ارتقاء کیفیت زندگی دانشجویان مؤثر شده و باعث بهبود وضعیت زندگی آن‌ها گردد. از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر، وجود بوروکراسی خشک و انعطاف‌ناپذیر در راه جمع‌آوری داده‌های پژوهش، یافته‌های پژوهش حاضر تحت تأثیر چند محدودیت بود، احتمالاً اساسی‌ترین محدودیت آن بهره‌گیری از طرح مقطعی است. برای تعیین جهتی که این روابط عمل می‌کند، مطالعه طولی نتایج دقیق‌تری در پی دارد، به‌رحال طرح‌های طولی آزمون‌های بسیار دقیق‌تری از نقش متغیرهای واسطه‌ای فراهم می‌کنند، لذا برای بررسی بیشتر اجرای مطالعه طولی پیشنهاد می‌شود. همچنین با توجه به محدود بودن نمونه پژوهش به دانشجویان در تعمیم یافته‌های این پژوهش به دیگر گروه‌های سنی، قومی و پایه‌های تحصیلی باید احتیاط کرد؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، به نمونه‌هایی از

- 2- Allahbakhshian, M, et al, 2011, Spiritual well-being of patients with multiple sclerosis, *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*, 16(3), p. 202-206.
- 3- Beck, R, 2006, God As A Secure Base: Attachment To God And Theological Exploration, *Journal of Psychology and Theology*, La Mirada, 34(2), p. 125-128.
- 4- Bodner, E., & Cohen-Fridel, S. (2010). Relations between attachment styles, ageism and quality of life in late life. *Int Psychogeriatr*, 22(8), 1353-1361. doi: 10.1017/s1041610210001249
- 5- Bradshaw, M, et al, 2010, Attachment to God, Images of God, and Psychological Distress in a Nationwide Sample of Presbyterians, *Int J Psychol Relig*, 20(2), p. 130-147. doi: 10.1080/10508611003608049
- 6- Brown, Roy I., Schalock, Robert L., & Brown, Ivan. (2009). Quality of Life: Its Application to Persons With Intellectual Disabilities and Their Families—Introduction and Overview. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 6(1), 2-6. doi: 10.1111/j.1741-1130.2008.00202.x
- 7- Calia, R., Lai, C., Aceto, P., Luciani, M., Camardese, G., Lai, S., . . . Citterio, F. (2015). Attachment style predict compliance, quality of life and renal function in adult patients after kidney transplant: preliminary results. *Ren Fail*, 37(4), 678-680. doi: 10.3109/0886022x.2015.1010989
- 8- Cassibba, R., Granqvist, P., Costantini, A., & Gatto, S. (2008). Attachment and God representations among lay Catholics, priests, and religious: a matched comparison study based on the Adult Attachment Interview. *Dev Psychol*, 44(6), 1753-1763. doi: 10.1037/a0013772
- 9- Celeste, M, & Kobal Grum, D. (2010). Social integration of children with visual impairment. *Elementary Education Online*, 9(1), 11-22.
- 10- Chamberlain, K, & Zika, S, 1988, Religiosity, life meaning and wellbeing: Some relationships in a sample of women, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 27, p. 411-420
- 11- Emmons, R. A, & Paloutzian, R.F, 2003, The psychology of religion, *Annual Review of Psychology*, 54, p. 377-402.
- 12- Exline, J. J. (2002). The picture is getting clearer, but is the scope too limited? Three overlooked questions in the psychology of religion. *Psychological Inquiry*, 13, 245-247
- 13- Fountoulakis, Konstantinos N., Siamouli, Melina, Magiria, Stamatia, & Kaprinis, George. (2008). Late-life depression elderly: interpreting
- ۲- شیخ، مهدی، احمدی، خدابخش، غباری بناب، باقر. احمدی زاده، محمدجواد. (۱۳۹۳). نقش دلبستگی به خدا در سخت رویی و عزت نفس اجتماعی کارکنان نظامی. فصلنامه پرستار و پزشک در رزم. شماره سوم. سال چهارم. ۱۴۶ - ۱۵۲.
- ۳- شهیدی، شهریار. فرج نیا، سعیده (۱۳۹۱). ساخت و اعتبار یابی پرسشنامه سنجش نگرش معنوی. روان شناسی دین. سال پنجم. شماره سوم. ۹۷ - ۱۱۵.
- ۴- جناآبادی، حسین. سابقی، فرامرزی. (۱۳۹۳). «رابطه دلبستگی به خدا با معناداری زندگی والدین کودکان کم توان ذهنی شهر زاهدان». دومانهنامه علمی پژوهشی دانشکده بهداشت یزد. سال سیزدهم. ش ۲. ۱۱۲ - ۱۰۰.
- ۵- زاهد بابان و همکاران. (۱۳۹۱). رابطه دلبستگی به خدا و تاب آوری با معناداری در زندگی دانشجویان. دانش و پژوهش در روان شناسی کاربردی. دوره سیزدهم. ش ۳. ۷۵ - ۸۵.
- ۶- حیدری سنگلجی، مریم و همکاران. (۱۳۹۴). «ارتباط نگرش معنوی و امیدواری با کیفیت زندگی نوجوانان مبتلا به درد مزمن». اخلاق پزشکی. سال نهم. ش ۳۴. ۱۴۳ - ۱۶۲.
- ۷- خالق خواه، علی. بابایی منقاری، محمد مهدی. (۱۳۹۳). رابطه سبک های دلبستگی و هوش معنوی با نگرش دینی دانش آموزان متوسطه شهرستان آمل در سال ۱۳۹۳. *دین و سلامت*. دوره دوم. ش ۱. ۲ - ۹.
- ۸- کاویانی، محمد. (۱۳۹۰). کمی سازی و سنجش سبک زندگی اسلامی. روان شناسی و دین. سال چهارم. شماره دوم. ۴۴ - ۲۷.
- ۹- خالق خواه، علی. بابایی منقاری، محمد مهدی. (۱۳۹۳). رابطه سبک های دلبستگی و هوش معنوی با نگرش دینی دانش آموزان متوسطه شهرستان آمل در سال ۱۳۹۳. دوره دوم. شماره دوم. ۹ - ۱.
- ۱۰- کجباف، محمدباقر و همکاران. (۱۳۹۰). رابطه سبک زندگی اسلامی با شادکامی در رضایت از زندگی دانشجویان شهر اصفهان. روانشناسی و دین. سال چهارم. ش ۴. ۶۱ - ۷۴.
- 1- Achhab W. E, et al, 2008, Disease-specific health-related quality of life instruments among adults diabetic: a systematic review, *Diabetes research and clinical practice* 80, p. 171-184.

- 22-Moreira, Helena, Gouveia, Maria João, Carona, Carlos, Silva, Neuza, & Canavarro, Maria Cristina. (2015). Maternal Attachment and Children's Quality of Life: The Mediating Role of Self-compassion and Parenting Stress. *Journal of Child and Family Studies*, 24(8), 2332-2344. doi: 10.1007/s10826-014-0036
- 23-Refahi, Z, et al, 2015, The Relationship between Attachment to God and Identity Styles with Psychological Well-being in Married Teachers. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 174, p. 1922-1927. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.856>.
- 24-Rowatt, W, & Kirkpatrick, L. A. (2002). Two Dimensions of Attachment to God and Their Relation to Affect, Religiosity, and Personality Constructs. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 41(4), 637-651. doi: DOI: 10.1111/1468-5906.00143
- 25-Simpson, J. A. (2002). The ultimate elixir? *Psychological Inquiry*, 13, 226-229.
- 26-Straub, J. D. (2009). God attachment, Romantic Attachment, and relationship satisfaction a sample of evangelical college student. (Doctor of Philosophy (PhD), Unpublished doctoral dissertation, Liberty University., Lynchburg, Virginia.
- 27-Van Loon, J, Van Hove, G, Schalock, R, & Claes, C. (2009). Personal outcomes scale: Administration and standardization manual. Gent: Stichting Arduin.
- 28-Wang, M., Schalock, R. L., Verdugo, M. A., & Jenaro, C. (2010). Examining the factor structure and hierarchical nature of the quality of life construct. *Am J Intellect Dev Disabil*, 115(3), 218-233. doi: 10.1352/1944-7558-115.3.218.
- 29-World Health Organization, 2015, Health Communications and Public Relations Available at <http://C/TEMP/fact130.html>.
- the data. *Medical hypotheses*, 70(3), 493-496. doi: 10.1016/j.mehy.2007.01.093, religiosity, cerebrovascular disease, cognitive impairment and attitudes towards death in the
- 14-Francis, et al, 2004, Religiosity and general health among undergraduate students: a response to O'Connor, Cobb, and O'Connor (2003), *Personality and Individual Differences*, 37(3), p. 485-494.
- 15-Graham, S, et al, 2001, Religion and Spirituality in Coping with Stress, *Counseling and Values*, 46(1), p. 2-13.
- 16-Granqvist P, & Kirkpatrick LA. (2011). Religious conversion and perceived childhood attachment: A meta-analysis. *International Journal for the Psychology of Religion*, 14, 223-250.
- 17-Granqvist, P., Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2010). Religion as attachment: normative processes and individual differences. *Pers Soc Psychol Rev*, 14(1), 49-59. doi: 10.1177/1088868309348618
- 18-Hebert, R. S, et al, 2006, Religion, spirituality and the well-being of informal caregivers: a review, critique, and research prospectus, *Aging Ment Health*, 10(5), p. 497-520. doi: 10.1080/13607860600638131.
- 19-Kirkpatrick, L.A. (2005). Attachment, evolution, and the psychology of religion. New York: Guilford Press.
- 20-Koenig, H, King, D, & Carson, V. B. (2012). *Handbook of Religion and Health*. New York: Oxford university press.
- 21-Lang, A, 2013, Impact of attachment to God and religious coping on life satisfaction, *Orv Hetil*, 154(46), p. 1843-1847. doi: 10.1556/oh.2013.29751.